

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060207

DOM
2017-10-17
Stockholm

Mål nr
M 10170-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-11-02 i mål M 121-16, M 134-16, M 146-16, M 157-16, M 165-16, M 174-16, M 180-16, M 185-16, M 186-16, M 188-16, M 194-16, M 195-16, M 198-16, M 200-16 och M 202-16, se bilaga A

KLAGANDE

Göteborgs kommun
Kretslopp och vattennämnden
Box 123
424 23 Angered

Ombud: Advokaten RS

MOTPARTER

1. RA
2. LS
3. AKB
4. NB
5. JB
6. BBS
7. LB
8. PB
9. HE
10. ME
11. JE
12. KE
13. ACE
14. HJ
15. HG
16. SG
17. JH
18. JHS
19. AL
20. SL
21. ML
22. VL
23. AM
24. HM
25. MM
26. MHR

Dok.Id 1345244

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		

27. MN
28. PN
29. SO
30. NS

Ombud för 1-30:

1. Juristen MAW

2. Chefsjuristen US

SAKEN

Ansvar för enheter till lågtrycksavlopp, s.k. LTA-enheter

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Göteborgs kommun (kommunen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avvisa motparternas talan eller i andra hand avslå deras talan.

RA, LS, AKB, NB, JB, BBS, LB, PB, HE, ME, JE, KE, ACE, HJ, HG, SG, JH, JHS, AL, SL, ML, VL, AM, HM, MM, MHR, MN, PN, SO och NS (RA m.fl.) har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ska ändras.

UTVECKLANDE AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kommunen har anfört i huvudsak följande: Kommunen har inte godtagit att målen avgörs utan särskilda ledamöter. Det finns begränsad erfarenhet av va-mål i mark- och miljödomstolarna och LTA-målen är av högst komplicerad teknisk och va-rättslig beskaffenhet, varför förutsättningar för att avgöra målen utan särskilda ledamöter inte förelåg. De faktiska och rättsliga omständigheterna i målen var inte identiska varför övervägandena i domskälen innebär att respektive mål har prövats och avgjorts endast med schablonmässiga motiveringar. Domskälen tillgodoser därför inte kravet på individualiserad prövning och precision.

Den förda fastställsetalan är oförenlig med rättegångsbalkens regler. Beslutet att lägga ner Statens va-nämnd och föra över målen till mark- och miljödomstolarna torde innebära skärpta krav på va-målens formella hantering, inte minst genom att rättegångsbalken blir direkt tillämplig på rättens prövning och dom. Därför borde fastställsetalan inte ha godtagits.

De aktuella avtalen skiljer sig inte i något principiellt avseende från allmänt förekommande avtal i landets va-verksamheter. Praktiskt taget alla va-avtal, således inte endast avtal om fastighetsägares ansvar för LTA-enheter, präglas av att de utgör ett komplement till va-lagstiftningens bestämmelser med dess grundläggande offentlighetsrättsliga karaktär, med de begränsningar av dispositiviteten som följer av det. De präglas också av att huvudmannen normalt kan sägas ha ett övertag i själva avtalssituationen i förhållande till fastighetsägaren och det är dessa förhållanden som ligger till grund för va-lagstiftningens begränsningar av användningen av avtal på det hela taget. Betydelsen av avtalslagens allmänna jämnings- och ogiltighetsbestämmelser är av begränsad betydelse vid prövning av va-avtal, redan av det skälet att det finns en särskild lagregel i va-lagstiftningen som innebär att avtal kan anses ogiltiga helt eller delvis på va-rättslig grund. Av att avtalsföremålet i grunden är av offentlighetsrättslig beskaffenhet följer att strikt civilrättsliga regler och avtalsrättsliga principer inte har samma relevans som i en reguljär kontraktuell relation. Ogiltighet bör inte komma ifråga om avtalet är förenligt med va-lagstiftningen.

Möjligheten för parterna att genom avtal disponera över den närmare ansvarsfördelningen rörande LTA-enheter är förutsedd och godtagen i va-lagsutredningens betänkande, SOU 2004:64, s 273. Efterföljande proposition innebar inte någon modifiering av uttalandena i betänkandet. Mark- och miljödomstolens enda stöd för sin principiella hållning i avtalsfrågan är avgörandet i Statens va-nämnd i det s.k. Norrtäljemålet som inte har prövats av högre instans.

Det finns inte något stöd i praxis att ny, för huvudmannen betungande va-lagstiftning, utan övergångsbestämmelser skulle gälla i fråga om ansvar för anslutningar och installationer som skett eller utförts innan lagen träder i kraft. Ståndpunkten att så är fallet strider mot allmänna va-rättsliga principer. Kommunfullmäktiges beslut att anta ABVA (Allmänna bestämmelser för brukandet av den allmänna VA-anläggningen) utgör normgivning, dvs. är en föreskrift i konstitutionell mening och kan inte åsidosättas annat än genom lagprövning enligt 11 kap. 14 § regeringsformen. Mark- och miljödomstolen har utan egentlig motivering negligerat existensen av övergångsbestämmelsen i ABVA.

RA m.fl. har anfört i huvudsak följande: Det var tillräckligt att rätten bestod av en rådmann och ett tekniskt råd då målen i jämförelse med de allra flesta mål och ärenden vid mark- och miljödomstolen är av mycket begränsad omfattning och i huvudsak gäller en paragraf. Målen innehåller inte heller särskilt mycket handlingar. Samma fråga har vidare redan avgjorts av Va-nämnden i det s.k. Norrtäljemålet varför målets svårighetsgrad är lägre jämfört med de flesta andra mål och några tekniska frågor aktualiseras inte. Det föreligger inte några svårigheter att bedöma riktigheten av mark- och miljödomstolens slut och förutsättningarna för att föra fastställelsetalan är uppfyllda.

Redan innan lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster, LAV, infördes och då lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen) gällde, ansåg Miljööverdomstolen i flera avgöranden att huvudmannen kunde åläggas ansvaret för underhåll och förnyelse av en LTA-pump. Flera kommuner har därför genom sin ABVA, redan innan LAV började gälla, tagit in ansvarsbestämmelser gällande LTA-pumpar. Ett avtal som strider mot LAV är vidare utan verkan. Det är syftet med pumpen och inte pumpens placering som är avgörande för ansvaret. I detta fall föranleds behovet av pumpen inte av varje fastighets särskilda förhållanden. Huvudmannen bör bära kostnaderna för LTA-pumpen också eftersom det är huvudmannen som avgör om anläggningen ska anordnas med självfall eller LTA-pump och eftersom en sådan anläggning är tekniskt komplicerad. Att vissa fastighetsägare i området åläggs ansvara för dessa kostnader medan andra inte behöver ta något ansvar strider mot principen om att fördela kostnaderna enligt vad som är skäligt och rättvist. Den rabatt som fastighetsägare kan ha fått vid installationen har sedan länge förbrukats av kostnader för underhåll och i vissa fall byte av pump. De aktuella avtalen har tillkommit utan några förhandlingar och som en förutsättning för att få bygglov vilket visar på fastighetsägarnas underlägsna ställning. Kommunen har också upplyst fastighetsägarna om att en fördröjning med att teckna avtalet kunde leda till väsentligt högre avgifter. Avtalen är därför oskäliga och ska lämnas utan avseende. Om 19 § LAV inte ska gälla fastigheter vars pump har installerats innan lagens ikraftträdande borde det ha stått i förarbetena.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Kommunen har gjort gällande att rättens sammansättning varit felaktig därför att särskilda ledamöter inte deltog i avgörandet. I 2 kap. 4 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar anges att i mål där mark- och miljödomstol är första instans ska rätten vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. Vidare anges att detta gäller också när ett mål avgörs i sak utan huvudförhandling eller sammanträde om det inte med hänsyn till målets omfattning och svårighetsgrad är tillräckligt att rätten består av ordföranden och ett tekniskt råd.

I detta fall har utredningen i målet varit av begränsad omfattning. Utifrån de frågor som mark- och miljödomstolen har haft att pröva har behovet av att rätten skulle tillföras särskild teknisk kompetens utöver deltagandet av ett tekniskt råd varit begränsat. Det har därför varit tillräckligt i detta fall att rätten bestått av en lagfaren domare och ett tekniskt råd.

Kommunen har även anfört att mark- och miljödomstolens dom ska undanröjas därför att talan utgör en otillåten fastställsetalan och därför att domskälen inte uppfyller de krav som kan ställas vad gäller individualiserad prövning. Mark- och miljööverdomstolen delar inledningsvis mark- och miljödomstolens bedömning att det är möjligt att föra den fastställsetalan som kändena har gjort. Mark- och miljööverdomstolen finner också att det, trots vissa skillnader i omständigheterna i respektive mål som domstolen återkommer till, varit lämpligt att avgöra målen i en dom eftersom huvudfrågan varit densamma i samtliga mål.

När det gäller sakfrågan i målet, ansvaret för LTA-pumparna på kändenas fastigheter, anges i 19 § LAV att huvudmannen ska ordna de pumpar och andra särskilda anordningar som på grund av den allmänna va-anläggningens konstruktion eller utförande behövs på en fastighet för att fastighetsägaren ska kunna använda va-anläggningen. Det är ostridigt i målet att de aktuella pumparna på respektive fastighet är sådana som anges i paragrafen.

I kommunens Allmänna bestämmelser för brukandet av den allmänna VA-anläggningen, ABVA 2017, anges i p. 14 att när fastighet ska ansluta spillvatten till allmänt ledningsnät utformat som lågtrycksavlopp (LTA) tillhandahåller huvudmannen pumpenheten, äger den och ansvarar för drift, underhåll och förnyelse av den. I övergångsbestämmelserna anges dock i punkt 3 att äldre bestämmelser ska tillämpas i fråga om ansvar för sådana anordningar som avses i punkt 14 och där avgiftsskyldigheten uppstått före 2009. I detta fall har det träffats avtal mellan kommunen och fastighetsägarna om att fastighetsägarna skulle ansvara för LTA-pumparna och fastighetsägarna fick då en reducering av anläggningsavgiften. Det har angetts i mark- och miljödomstolens dom att det i enstaka fall synes oklart om det verkligen existerar något avtal kring ansvaret för LTA-pumparna. I åtta av de femton mål som avgjorts genom mark- och miljödomstolens dom har det presenterats skriftliga avtal mellan kommunen och fastighetsägaren. Dessa avtal är träffade mellan 1995 och 2006, dvs. under den tid då va-lagen gällde (lagen upphävdes den 1 januari 2007). I andra fall har påståtts att i vart fall en reducering av anläggningsavgiften har gjorts och det har i något fall gjorts så sent som 2008. I de fall där skriftliga avtal inte görs gällande får kommunens inställning uppfattas så att parterna har träffat muntliga avtal och att kommunen genom reduceringen har fullgjort sitt ansvar.

En kommuns möjligheter att meddela föreskrifter rörande förhållanden som regleras i LAV är begränsade till frågor om användningen av en allmän va-anläggning och taxor. Detta framgår av 23 och 34 §§ LAV. Någon möjlighet för kommunen att meddela föreskrifter som avviker från 19 § LAV föreligger således inte. Möjligheterna att genom avtal med fastighetsägaren göra avsteg från lagens bestämmelser är också begränsade. Enligt 22 § LAV får avtal träffas om särskilda villkor för användningen av va-anläggningen om en fastighets va-förhållanden påtagligt avviker från de förhållanden som i övrigt råder för va-anläggningens verksamhetsområde. Det ska alltså gälla påtagliga avvikelser och skulle då kunna gälla anordningar som bara betjänar en eller några få fastigheter (jfr. Qviström, Vattentjänstlagen, En handbok, 2 uppl. 2016, s. 92). Det innebär att ansvaret för pumpar enligt 19 § LAV som behövs på grund av den allmänna va-anläggningens konstruktion eller utförande inte kan

avtalas bort. Det har inte heller gjorts gällande i målet att de avtal som tidigare träffats beträffande dessa fastigheter är sådana som avses i 22 § LAV.

Frågan i målet är därför om de träffade avtalen är giltiga i enlighet med kommunens övergångsbestämmelser punkt 3 till ABVA 2017. Som angetts tidigare finns det inte någon möjlighet för en kommun att meddela föreskrifter som avviker från 19 § LAV. Det har inte heller införts någon övergångsbestämmelse till lagen som ger en kommun rätt att föreskriva att äldre bestämmelser ska tillämpas som innebär att kommunens skyldighet enligt lagen inskränks om avgiftsskyldigheten uppstått före en viss tidpunkt. Kommunens övergångsbestämmelse punkt 3 till ABVA 2017 ska därför lämnas utan avseende (jfr. Qviström, a.a. s. 113). Eftersom va-lagstiftningen har en tvingande offentlighetslig karaktär och de träffade avtalen strider mot kommunens skyldighet enligt 19 § LAV kan avtalen inte anses giltiga. Det förhållandet att fastighetsägarna vid anslutningstillfället erhållit en rabatt på anläggningsavgiften medför inte någon annan bedömning. Kommunen har därmed det ansvar för de aktuella fastigheternas LTA-enheter som följer av 19 § första stycket LAV. Kommunens överklagande ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2017-11-14

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Roger Wikström, referent, tekniska rådet Bengt Jonsson och hovrättsrådet Mikael Hagelroth.

Föredragande har varit Helen Agah.

VÄNERSBORGS
TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-11-02
Meddelad i
Vänernsbor

Mål nr
M 121-16 m. fl.

PARTER

Kärande

1. MN och PN (M 121-16)

2. HJ och ACE (M 134-16)

3 HG och SG (M 146-16)

4. RA och LS (M 157-16)

5. SL och AL (M 165-16)

6. ME och HE (M 174-16)

7. MHR och MM (M 180-16)

8. ML och VL (M 185-16)

9. NS och SO (M 186-16)

10. HM och AM (M 188-16)

Dok.Id 340387

Postadress
Box 1070
462 28 Vänernsbor

Besöksadress
Hamngatan 6

Telefon
0521-27 02 00

E-post: mmd.vanersborg@dom.se

Telefax
0521-27 02 30

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-16:00

-

11. NB och AKB (M 194-16)

12. PB och LB (M 195-16)

13. JH och JHS (M 198-16)

14. JB och BBS (M 200-16)

15. KE och JE (M 202-16)

Svarande

Göteborgs Stad
Kretslopp och vatten
Box 123
424 23 Angered

Ombud: Advokaten RS

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avslår Göteborgs stads yrkande om att kärandenas fastställsetalan ska avvisas.

2. Mark- och miljödomstolen avslår Göteborgs stads yrkande om att ML och VL skadeståndstalan ska avvisas.

3. Mark-och miljödomstolen fastställer att Göteborgs stad gentemot kärandena, i deras egenskap av fastighetsägare till respektive fastighet som anges på s. 4 i domen, har det ansvar för fastigheternas LTA-enheter som följer av 19 § första stycket lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.

4. Mark- och miljödomstolen ogillar ML och VL skadeståndstalan.

BAKGRUND

MN och PN äger fastigheten A. HJ och ACE äger fastigheten B. HG och SG äger fastigheten C. RA och LS äger fastigheten D. SL och AL äger fastigheten E. ME och HE äger fastigheten F. MHR och MM äger fastigheten G. ML och VL äger fastigheten H. NS och SO äger fastigheten I. HM och AM äger fastigheten J. NB och AKB äger fastigheten K. PB och LB äger fastigheten L. JH och JHS äger fastigheten M. JB och BBS äger fastigheten N. KE och JE äger fastigheten O.

Samtliga ovannämnda fastigheter ligger i Göteborgs stad och inom verksamhetsområdet för den allmänna va-anläggningen där staden är huvudman. På fastigheterna finns s.k. LTA-enheter vilka pumpar fastigheternas spillvatten till den allmänna anläggningen.

När fastigheterna under 1990-talet, och i något fall under 2000-talet, anslöts till det kommunala vatten- och avloppsnätet och avgiftsskyldigheten i samband med detta aktualiserades reducerades anläggningsavgiften för nu aktuella fastigheter med omkring 20 000 kr. Den schablonmässiga nedsättningen av avgiften följde av gällande va-taxor, i vilka det föreskrevs att rabatter skulle göras när anslutning av spillvatten gjordes till tryckavloppssystem i gata.

YRKANDEN M.M.

Fastighetsägarna har - som det måste uppfattas - begärt att mark-och miljödomstolen ska fastställa att Göteborgs stad gentemot dem som fastighetsägare har det ansvar som

följer av 19 § första stycket lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster, vattentjänstlagen, beträffande de på deras respektive fastigheter installerade LTA-enheterna.

ML och VL har därutöver yrkat att Göteborgs stad ska förpliktas att till dem betala 15 000 kronor i skadestånd.

Göteborgs stad har i första hand yrkat att fastighetsägarnas talan ska avvisas, både fastställsetalan och det särskilda skadeståndsyrkandet, och i andra hand bestritt yrkandena i sak.

Målet har avgjorts utan huvudförhandling.

GRUNDER

Fastighetsägarna

Fastighetsägarna har anfört samstämmiga omständigheter till grund för sin respektive fastställsetalan. Grunden kan sammanfattas på följande sätt. I samband med att fastigheterna anslöts till det kommunala vatten- och avloppsnätet, i de flesta fall under 1990-talet men även senare, krävdes en storskalig lösning med LTA-pumpar eftersom fastigheterna inte kunde anslutas med självfall. Det rörde sig alltså inte om några egenartade förhållanden på enstaka fastigheter. När anslutningsavgifterna debiterades gjordes i enlighet med va-taxan en avgiftskompensation om ca 20 000 kronor. Tanken var att varje fastighetsägare skulle ersättas för att köpa in en egen pump och dessutom stå för underhållet av den. Genom särskilda avtal reglerades att fastighetsägaren svarade för installation, drift, underhåll och förnyelse av pumpenheten. I de flesta fall är det tidigare ägare som undertecknat avtalen.

Av den sedan år 2007 gällande lagstiftningen kring LTA-pumpar är det huvudmannen som ska ordna de pumpar och andra särskilda anordningar som på grund av den allmänna va-anläggningens konstruktion eller utförande behövs för att en fastighetsägare ska kunna använda anläggningen, se 19 § vattentjänstlagen. I samband med

lagens ikraftträdande gjorde branschorganisationen Svenskt Vatten ett tillägg till normalförslaget till allmänna bestämmelser för användande av den allmänna vatten- och avloppsanläggningen (ABVA). Innebörden av justeringen är att det ska vara va-huvudmannen som i varje enskilt fall ansvarar för LTA-pumparna i de fall installationen av enheterna sker med utgångspunkt i vattentjänstlagen.

Dåvarande Statens va-nämnd har i ett avgörande år 2013 prövat giltigheten av sådana här äldre avtal. Omständigheterna i det målet, som gällde en annan kommun, är likartade med förhållandena hos Göteborgs stad. Va-nämnden underkände motsvarande avtal och konstaterade att de saknade betydelse i och med att vattentjänstlagen trätt i kraft. Samma synsätt måste gälla också för deras fastigheter.

Vidare kan konstateras att avgiftsreduktionen om ca 20 000 inte på långa vägar är en tillräcklig kompensation för det långtgående ansvar och kostnader som pålades fastighetsägarna genom avtalen. Att de till skillnad från andra fastighetsägare med likartade förhållanden måste bekosta LTA-enheterna strider dels mot principen om en skälig och rättvis avgiftsfördelning mellan de avgiftsskyldiga i brukarkollektivet, dels mot den kommunala likabehandlingsprincipen.

Fastighetsägarna befann sig under alla omständigheter i ett underläge när avtalen undertecknades och det förhöll sig nog på det viset att de kände sig tvingade att skriva under avtalet för att få ansluta sig till det allmänna nätet. Avtalen är standardiserade och förmodligen skedde inte några egentliga avtalsförhandlingar mellan avtalsparterna.

Sammanfattningsvis gör de gällande att avtalen inte ska tillmätas någon betydelse utan att kommunen ska ha det fulla ansvaret för LTA-enheterna.

Som grund för sitt skadeståndsyrkande har ML och VL framhållit att det på sätt som redogjorts för ovan inte är förenligt med 19 § vattentjänst-lagen att ålägga kostnader för LTA-pumpar på enskilda fastighetsägare. De är därför berättigade till skadestånd i form av ersättning för de drifts- och underhållskostnader

de under sex år haft avseende pumpanordningen. Kostnaden har beräknats till 2 500 kr per år, dvs. 15 000 kr.

Göteborgs stad

Avvisningsfrågan

Kärandenas fastställsetalan är inte utformad på det sätt som föreskrivs i 13 kap. 2 § rättegångsbalken. Såsom yrkandena är formulerade i ansökningshandlingarna innefattar det inte en sådan statusförklaring som krävs för att en fastställsetalan ska tillåtas. Det rör sig snarare om en begäran om en rättsföljd som i sig konstituerar ett slags rättslig förändring av rådande förhållanden. Dessutom skulle ett bifall till talan inte undanröja någon ovisshet om beståndet av ett rättsförhållande mellan sökandena och staden. Det är alltså inte möjligt och heller inte lämpligt att pröva fastighetsägarnas begäran. Yrkandena ska därför avvisas.

Likaså ska ML och VL skadeståndstalan avvisas. LTA-anläggningen ägs och förvaltas av en gemensamhetsanläggning, där deras fastighet är en härskande fastighet i det föreliggande servitutsförhållandet. Rättsförhållandet mellan de i detta avseende berörda fastighetsägarna är alltså odelbart innebärande att det föreligger nödvändig processgemenskap. Då endast ML och VL har framställt skadeståndsyrkanden av de fastighetsägare som har del i gemensamhetsanläggningen kan deras talan i denna del inte prövas av mark- och miljödomstolen.

Ansaret för LTA-pumparna

Det är viktigt att ha den grundläggande ansvarsfördelningen mellan å ena sidan va-huvudmannen och å andra sidan fastighetsägaren i åtanke. Den säger att det är huvudmannen som ansvarar för den allmänna va-anläggningen och fastighetsägaren som ansvarar för va-installationen, dvs. alla anordningar på insidan av förbindelsepunkten.

Genom avtalen och den taxeenliga avgiftsrabatten har va-huvudmannen fullgjort sitt va-rättsliga ansvar enligt 1970 års va-lag. Avtalen är bindande för de fastighetsägare som undertecknade avtalet och även för senare förvärvare av fastigheterna. I avtalen stadgas entydigt att ansvaret för LTA-enheterna i varje avseende åvilar fastighetsägarna. Likaså är avtalen va-rättsligt giltiga eftersom de inte strider mot vare sig va-taxan eller ABVA. I själva verket är avtalen ett nödvändigt komplement till taxans bestämmelse om rabatt på anläggningsavgiften. Staden kan inte instämma i den bedömning som Va-nämnden gjorde i det ovannämnda beslutet från år 2013.

Det saknas alltså anledning att frångå avtalen. För den händelse mark-och miljödomstolen ändå skulle göra det vill staden understryka att varje fastighetsägare som erhållit taxerabatt i så fall gynnas på övriga brukares bekostnad i betydande omfattning. En sådan ordning vore oförenlig med likställighetsprincipen och va-rättens regler om inbördes kostnadsfördelning.

Under alla omständigheter kan inte 19 § vattentjänstlagen tillerkännas retroaktiv verkan. I lagstiftningsarbetet förbigicks retroaktivitetsfrågan och någon övergångsbestämmelse i den här delen finns inte intagen i anslutning till lagen. En allmän och rimlig utgångspunkt blir därför att en ny lag enbart ska tillämpas på transaktioner som sker efter lagens ikraftträdande. Likaså ska detta gälla för rättsförhållanden som på motsvarande sätt uppstår därefter. Nyssnämnda lagbestämmelse medför en avsevärd utvidgning av va-huvudmannens ansvar och slutsatsen måste därför bli att ansvaret inte omfattar de LTA-enheter som redan fanns installerade när bestämmelsen infördes den 1 januari 2007. Ett sådant synsätt avspeglas också i den ABVA som antogs år 2009 till följd av vattentjänstlagens ikraftträdande. Huvudmannen har där åtagit sig ansvar för vissa LTA-enheter men genom en övergångsbestämmelse begränsat åtagandet till sådana LTA-anläggningar där avgiftsskyldigheten för fastighetsägarna uppstått efter den 1 januari 2009.

Sammanfattningsvis följer det således av lag och stadens ABVA-föreskrifter, liksom tillgänglig rättslig materia i övrigt, att vattentjänstlagen inte gäller retroaktivt och att

staden inte har någon förpliktelse för äldre LTA-anläggningar. Staden ska med andra ord inte hållas ansvarig för nu aktuella fastighetsägares LTA-enheter i vidare mån än vad som skett.

DOMSKÄL

Avvisningsfrågan

Mark-och miljödomstolen har uppfattat innebörden av kärandenas fastställelseyrkanden på sätt som anges under punkten 3 i domslutet. Vid en sådan utformning av ett fastställelseyrkande kan stadens invändningar mot yrkandets formuleringar inte godtas, utan de lagkrav som ställs på ett fastställelseyrkande får anses uppfyllda. Med detta synsätt ska stadens avvisningsyrkande ogillas, när det gäller kärandenas fastställsetalan.

Här ska nämnas att det i enstaka fall synes oklart om det verkligen existerar något avtal kring ansvaret för LTA-pumparna. Möjligen skulle man här kunna hävda att det inte föreligger något oklart rättsförhållande mellan parterna. Med hänvisning till att den omständigheten i vissa fall inte är helt klarlagd har Mark- och miljödomstolen stannat för att låta samtliga fastighetsägare som väckt talan omfattas av domstolens prövning.

Beträffande ML och VL skadeståndstalan gör mark-och miljödomstolen bedömningen att den nödvändiga processgemenskap, som skulle ha förelegat mellan de i gemensamhetsanläggningen ingående fastigheterna om övriga fastighetsägare i den hade varit parter, inte utgör något hinder för domstolen att pröva skadeståndsyrkandet. Såvitt mark- och miljödomstolen kan bedöma kommer domens rättskraft enbart att verka till övriga delägares fördel och det finns därför inte skäl att avvisa denna skadeståndstalan.

Ansaret för LTA-enheterna och skadestånd

Enligt 19 § första stycket lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster, vattentjänstlagen, ska huvudmannen ordna de pumpar och andra särskilda anordningar som

behövs på en fastighet för att denna ska kunna använda den allmänna va-anläggningen om behovet av anordningarna beror på den allmänna va-anläggningens konstruktion eller utförande.

Det synes ostridigt mellan parterna att det är den allmänna va-anläggningens konstruktion eller utförande som tvingat fram nu aktuella fastigheternas behov av LTA-pumpar.

Statens va-nämnd har i ett avgörande för några år sedan prövat en likartad frågeställning, se nämndens avgörande den 17 oktober 2013, BVa 76. Va-nämnden beskrev där rättsläget innan vattentjänstlagens ikraftträdande år 2007 på följande sätt.

I den vid tiden för avtalens ingående gällande lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (1970:244) fanns inte någon motsvarighet till bestämmelsen i 19 § vattentjänstlagen. När den nya tekniken med trycksatt avloppssystem började bli vanligare under 1980/90-talen och denna krävde vad som då kallades LPS-pumpar (i dag vanligen LTA), placerade på fastighetens sida om den upprättade förbindelsepunkten och därmed ingående i va-installationen, uppkom frågan vem som skulle svara för pumpkostnaden. I flera avgöranden konstaterade Va-nämnden att då gällande va-lag inte gav stöd för att mot huvudmannens bestridande ålägga denne något kostnadsansvar för pumpen, dess underhåll eller förnyelse inne på tomtmark. Eftersom det dock inte kunde anses förenligt med kravet på en skälig och rättvis avgiftsfördelning att vissa fastighetsägare dels skulle behöva betala för pumpanordningarna som behövdes för den allmänna va-anläggningens funktion och dessutom full avgift enligt va-taxan, fann nämnden att fastighetsägare, efter omständigheterna, kunde kompenseras med en sänkt va-avgift. Dåvarande Vattenöverdomstolen och senare Miljööverdomstolen ansåg emellertid i några avgöranden att ett ansvar för pumpanordningarna inne på tomtmark direkt kunde åläggas huvudmannen på grund av pumpinstallationernas funktionella samband med den allmänna avloppsanläggningen och svårigheterna att vid en avgiftsnedsättning bedöma dess storlek beroende på osäkerheten beträffande framtida kostnader för pumparna och deras livslängd.

I förevarande mål kan konstateras att avtalen undertecknades när 1970 års va-lag alltså var i kraft. Även om rättslaget i mitten av 1990-talet inte var så oklart som det sedermera kom att bli, satte lagstiftningen före vattentjänstlagens ikraftträdande inte några hinder i vägen för den här typen av avtal. Oavsett detta kan konstateras att de avtal som företetts i målet är standardiserade och i princip helt likalydande. Precis som i det ovannämnda Va-nämndsavgörandet tycks det inte ha skett några individuella förhandlingar kring avtalens utformning mellan va-huvudmannen och fastighetsägarna och det säger sig självt att fastighetsägarna inte kunde förväntas ha någon helhetssyn över rättsutvecklingen på va-området. Likaså måste det ha varit svårt för dem att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av avtalen. Det är uppenbart att fastighetsägarna vid avtalens ingående intog en underlägsen ställning gentemot Göteborgs stad. Som antytts finns det sedan år 2007 inte några möjligheter att teckna den här typen av avtal i och med att ansvarsförhållandet numera är lagreglerat. Med den nya vattentjänstlagen, som har en stark offentligrättslig prägel, har alltså på sätt som anges i dess 19 § huvudmannen ålagts att ordna LTA- pumparna på fastigheterna inklusive underhåll och förnyelse av dessa. Den löpande tillsynen har dock fastighetsägarna att svara för liksom att anmäla driftsstörningar. Som en konsekvens av lagändringen har Göteborgs stad ändrat i ABVA med verkan från år 2009. Det förhållande att det i övergångsbestämmelserna till vattentjänstlagen inte uttalas något om 19 §, såvitt nu är av intresse, talar enligt mark- och miljödomstolen för att bestämmelsen ska få full effekt även på befintliga LTA-enheter.

Med beaktande av att omständigheterna vid de nu aktuella avtalens tillkomst liksom senare inträffade förhållanden, dvs. fastighetsägarnas underordnade position och det faktum att vattentjänstlagen numera ger va-huvudmannen ett ansvar för LTA-anläggningar, finner mark- och miljödomstolen att avtalen inte längre ska äga giltighet. En fortsatt tillämpning skulle dessutom strida mot principen om en skälig och rättvis avgiftsfördelning inom brukarkollektivet i Göteborgs stad. Sammantaget sett är avtalen genom ovan redovisade omständigheter oskäliga och ska med stöd av 36 § avtalslagen lämnas utan avseende. Genom detta ställningstagande har avtalen inte längre någon

verkan innebärande att 19 § första stycket vattentjänstlagen är tillämplig mellan parterna. Att 2009 års ABVA föreskriver att äldre bestämmelser ska gälla ändrar inte denna bedömning.

Beträffande stadens invändning om att ett bifall till fastställelsetalan skulle medföra att fastighetsägarna gynnas gentemot övriga brukare i va-kollektivet eftersom de fått sina anläggningsavgifter reducerade som en effekt av avtalet, gör mark- och miljödomstolen bedömningen att fastighetsägarna sannolikt haft olika typer av kostnader, möjligen har någon redan fått byta pump på egen bekostnad, innebärande att avgiftsreduceringen vid det här laget måste vara i det närmaste ”uppäten”.

Men hänvisning till det ovan sagda ska kärandenas fastställelsetalan bifallas.

Det som återstår att pröva är ML och VL skadestånds-yrkande. Mark- och miljödomstolen kan konstatera att de inte visat att det uppstått någon skada för dem. De har liksom övriga fastighetsägare fått en taxeenlig avgifts-reduktion, enligt staden uppgående till 25 000 kr, som kompensation för att de hade ansvaret för LTA-enheten på deras fastighet. ML och VL har inte bemött den uppgiften men det saknas anledning att ifrågasätta belopps-angivelsen. Enligt mark- och miljödomstolens bedömning har de sålunda redan kompenserats för de pumpkostnader om 15 000 kr som de enligt egen uppgift fått vidkännas. Mot denna bakgrund ska deras skadeståndsyrkande avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga 1](#) (DV 425)

Överklagande senast den 23 november 2016. Prövningstillstånd krävs.

På mark- och miljödomstolens vägnar

Peter Syrén

Sven Bengtsson

I avgörandet har rådmannen Peter Syrén och tekniska rådet Sven Bengtsson deltagit.